

Bieniecki, Zdzisław

Michał Walicki (1904-1966)

Ochrona Zabytków 19/4 (75), 72-73

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



MICHAŁ WALICKI
(1904–1966)

Z odejściem prof. dra Michała Walickiego historia sztuki i konserwatorstwo polskie poniosły nową, dotkliwą stratę. Niezwykle bogaty dorobek naukowy, zwłaszcza w zakresie badań nad sztuką polskiego średniowiecza, wielkie zasługi w dziedzinie muzealnictwa oraz ochrony i rewindykacji polskiego mienia kulturalnego, jak również cenny wkład do działalności organizacyjnej na polu naukowym i owocna praca dydaktyczna wybitnego Uczzonego budziły ogólny szacunek i uznanie, zapewniając trwałą pamięć Jego nieprzeciętnych osiągnięć.

Michał Walicki urodził się 8 sierpnia 1904 r. w Leningradzie. Studia wyższe odbył na Uniwersytecie Warszawskim pod kierunkiem prof. dra Z. Batowskiego, gdzie w 1929 r. uzyskał stopień doktora filozofii w zakresie historii sztuki, a w 1934 r. habilitację ze stopniem docenta. Wiedzę swą rozszerzył w podróżach naukowych do Belgii, Holandii, Niemiec, Węgier i Czechosłowacji. W latach 1929–37 pełnił funkcję adiunkta w Zakładzie Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej pod kierunkiem prof. dra O. Sosnowskiego, a w latach 1930–39 był wykładowcą historii sztuki w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych, gdzie w 1937 r. został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

Pracę naukową i dydaktyczną łączył z działalnością organizacyjną w zakresie muzealnictwa, pracując w Muzeum Narodowym w Warszawie, gdzie w latach 1936–41 pełnił funkcje kustosa Galerii Malarstwa Obcego, a od 1937 r. był zarazem kustoszem Działu Polskiej Sztuki Cechowej. Jako wieloletni kustosz największej polskiej galerii malarstwa obcego zapoczątkował wszechstronne badania naukowe nad dziełami malarstwa obcego, zwłaszcza francuskiego i holenderskiego, organizując ich wystawy i opracowując wiele katalogów naukowych. Uwieńczeniem badań w wymienionym zakresie były, przygotowane wspólnie z jednym z Jego uczniów, prof. dr J. Białostockim, dzieła *Malarstwo europejskie w zbiorach polskich 1300–1800* (Warszawa 1955, opublikowane również w wydaniach obcojęzycznych) oraz *Malarstwo polskie. Gotyk, renesans, wczesny manieryzm* (Warszawa 1961). Był także twórcą pierwszej w dziejach Muzeum Narodowego w Warszawie, stałej ekspozycji polskiej sztuki średniowiecznej oraz autorem jej katalogu naukowego. Dając wyraz swym zainteresowaniom sztuką cechową polskiego średniowiecza był także głównym inspiratorem i organizatorem wystawy „Polska Sztuka Gotycka”, urządzanej w 1935 r. w Instytucie Propagandy Sztuki w Warszawie, która stała się wszechstronnym przeglądem dorobku artystycznego owej epoki, czyniąc go przedmiotem wzmożonych zainteresowań badawczych. Naukowym plonem wymienionych wystaw i wyrazem ich doniosłości naukowej była, oprócz wielu pozycji monograficznych, fundamentalna publikacja syntetyczna: *Malarstwo polskie XV wieku* (Warszawa 1938) o szczególnym znaczeniu w dorobku twórczym jej Autora.

Ze stanowisk zajmowanych w warszawskim Muzeum Narodowym został zwolniony podczas wojny przez okupantów za odmowę współpracy z hitlerowskim Ost-Institut. W latach okupacji uczestniczył w ruchu oporu, biorąc czynny udział w konspiracyjnym nauczaniu jako kierownik Studium Historii Sztuki Wydziału Humanistycznego na tajnym Uniwersytecie Warszawskim.

Po wyzwoleniu podjął w 1945 r. swe funkcje w Muzeum Narodowym w Warszawie na zajmowanym uprzednio stanowisku, pełniąc je do 1949 r. Jednocześnie kontynuował pracę dydaktyczną jako profesor warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych w latach 1945–47 oraz na Uniwersytecie Warszawskim od 1945 r. jako docent, a następnie zastępca profesora i kierownik Zakładu Historii Sztuki Średniowiecznej, gdzie z kolei otrzymał stanowisko profesora nadzwyczajnego, które zajmował do 1947 r. Po dłuższej przerwie powrócił w 1953 r. do pracy dydaktycznej na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie został mianowany w 1958 r. profesorem zwyczajnym, objąwszy uprzednio obowiązki kierownika Katedry Historii Sztuki Średniowiecznej na Wydziale Historycznym, które pełnił do końca życia, inspirując liczne prace naukowe jako wychowawca młodego pokolenia historyków sztuki. Od 1953 r. był samodzielnym pracownikiem naukowym, a od 1956 r. zastępcą dyrektora Państwowego Instytutu Sztuki w Warszawie, po przekształceniu go zaś w Instytut Sztuki PAN zajmował od 1959 r. do ostatniej chwili stanowisko zastępcy dyrektora do spraw naukowych w tejże instytucji, podejmując cenne inicjatywy naukowe i wydawnicze. Najważniejszą z nich była redakcja monumentalnej *Historii Sztuki Polskiej*, której pierwszy tom, poświęcony sztuce wczesnośredniowiecznej, przygotowany został pod Jego kierunkiem do druku.

Owoce wybitnej umysłowości, głębokiej wiedzy i niezwyklej rozległości zainteresowań prof. dra M. Walickiego jest Jego bogaty dorobek naukowy, zapoczątkowany już w czasie studiów, a liczący ogółem 217 pozycji bibliograficznych, obejmujących szeroki zakres problematyki od romańszczyzny i gotyku poprzez wczesny renesans i wybrane zagadnienia sztuki XVII w. aż do współczesnej plastyki polskiej, stanowiących zarazem świadectwo wysokiej kultury pisarskiej.

Oprócz dominującej działalności naukowej i pedagogicznej, ten niespożyty badacz polskiej tradycji artystycznej i miłośnik sztuki zawsze przejawiał, zasługujące na tym miejscu na szczególne podkreślenie, czynne zainteresowanie ochroną jej zabytków. Już w okresie studiów pełnił obowiązki sekretarza, a następnie zastępcy konserwatora na okręg warszawski i białostocki. Po upadku powstania warszawskiego ofiarne kierował pracami jednego z zespołów uczestniczących w akcji ratowania zbiorów muzealnych zniszczonego miasta. W 1945 r. był delegowany na teren woj. gdańskiego jako kierownik grupy operacyjnej dla rewindykacji dzieł sztuki, kładąc niemałe zasługi w odzyskaniu muzealiów z terenu Gdańska i Pomorza. W tymże roku brał udział w akcji rewindykacyjnej na terenie Austrii celem identyfikacji oraz zabezpieczenia dzieł sztuki zagrabionych z Polski. Już w opublikowanym w 1929 r. w „Wiadomościach Konserwatorskich” artykule: *Obrazy cechowe we Włocławskim Muzeum Diecezjalnym* zwracał uwagę na potrzebę ich konserwacji. Późniejsze zaś prace o bizantyńsko-ruskiej polichromii kaplicy zamkowej w Lublinie, z których pierwsza: *Malowidła ścienne kościoła św. Trójcy w Lublinie* („Studia do Dziejów Sztuki w Polsce”, t. III, Warszawa 1930) była Jego rozprawą doktorską, oraz o kolegiacie w Tumie pod Łęczycą (1938) przez wnikliwą analizę tych szczególnie ważnych zabytków okazały się pomocne i wytyczyły właściwy kierunek ich powojennej konserwacji bądź restauracji. Niezwykle cenna dla spraw opieki nad zabytkami sztuki w Polsce była również Jego praca: *Sprawa inwentaryzacji zabytków w dobie Królestwa Polskiego 1827—1862* (Warszawa 1931). Swój trosce o zachowanie spuścizny kulturalnej dawał też do ostatnich czasów wyraz w artykułach zamieszczanych głównie w „Biuletynie Historii Sztuki” i „Ochronie Zabytków”¹, której niezmiennie okazywał życzliwe zainteresowanie. Ponadto organizowane przezeń w okresie międzywojennym wystawy polskiej sztuki średnio-wiecznej, wydobywając wiele jej dzieł z ukrycia lub zapomnienia, przyczyniły się w istotnej mierze do konserwacji i zachowania licznych zabytków rzeźby gotyckiej i malarstwa tablicowego. Od 1957 r. prof. dr M. Walicki uczestniczył także w pracach Rady Kultury i Sztuki przy Ministerstwie Kultury i Sztuki, której członkiem został w 1960 r., a w 1962 r. został powołany do udziału w Głównej Komisji Weryfikacyjnej obiektów architektury i budownictwa przy tymże Ministerstwie.

Prof. dr M. Walicki od 1931 r. był współpracownikiem Komisji Historii Sztuki PAU w Krakowie i od 1945 r. członkiem-korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a także wielokrotnie pełnił odpowiedzialne funkcje we władzach Stowarzyszenia Historyków Sztuki. W uznaniu swych osiągnięć został odznaczony w 1935 r. Złotym Krzyżem Zasługi i w 1947 r. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 1963 r. otrzymał nagrodę naukową I stopnia Ministra Szkolnictwa Wyższego.

Zmarł 22 sierpnia 1966 r. w Warszawie, gdzie spoczął na Cmentarzu Powązkowskim w Alei Zasłużonych. Przedwczesny zgon prof. dra M. Walickiego nie tylko pogrążył w smutku Jego najbliższych współpracowników, lecz również wśród wszystkich, którzy Go znali wzbudził szczery i głęboki żal. Do hołdu złożonego Jego pamięci przez naukę przyłącza się Redakcja „Ochrony Zabytków” w uznaniu zasług Zmarłego dla zachowania narodowego dorobku kulturalnego.

Zdzisław Bieniecki

¹ *Stracone skarby sztuki*, I (1948), nr 3—4, s. 135—139; *Polichromia kościoła św. Trójcy na zamku w Lublinie*, VII (1954), nr 3(26), s. 183—188.